

Fackets nya revolt - äntligen har man vaknat

av Bengt-Åke Wennberg

[Tre fackliga ordföranden har gått till storms](#) mot New Public Management (NPM). Äntligen. Det har varit känt sedan länge att NPM innebär en reducering och förminskning av professionaliteten och därmed också en sämre och ineffektivare verksamhet. En öppen och omfattande diskussion om detta fenomen är nödvändig.

Vi har i våra kretsar diskuterat detta sedan länge och förundrats över att tankesättet NPM fått en så omfattande utbredning. Tankesättet bygger nämligen på ett missförstånd när det gäller framväxten av kollektivt handlande och hur organisationer fungerar. Detta missförstånd kan inte vara okänt för ett stort antal förtroendevalda och andra befattningshavare i Sverige. Många av dem engagerade sig djupt i dessa frågor i slutet av 1900-talet. Varför har de tystnat. Varför har de inte kommit till tals?

En förklaring, jag kommit fram till, är att vi numera rör oss mot ett allt mer totalitärt samhälle där "tystandet" satts i system. Enskilda "auktoriteter" driver en egen politisk agenda. Åtgärder genomförs inte

för det allmännas bästa utan för att bevara vissa personers och gruppers dominans och inflytande och skydda deras prestige. I denna blogg har jag flera gånger visat hur de åtgärder som diskuteras ofta motiveras med resonemang som närmast kan betraktas som svammel. Det är dags att någon sätter emot.

Ett gott exempel på sådana förvirrande resonemang, där man blandar samman kommersialism och demokrati, är den argumentation som nu förs för att vi skall ha en TV-avgift baserad på den utrustning man har och inte på om man använder tjänsten. Man skall förstås betala för de tjänster man brukar. Men här svävar regeringen på målet och hamnar i svammel.

Eftersom dator och mobiltelefon är en nödvändighet för alla torde det numera stå klart för alla att "avgiften" för tjänsten inte längre är en avgift för en tjänst som levereras av ett företag som ägs av staten. I praktiken blir avgiften en "skatt" som kommer att drabba alla och därför borde hamna under rubriken "allmänna nyttigheter". Många tjänster i samhället faller under denna kategori. Glidningen av resonemanget får demokratiska konsekvenser.

Följden blir att regeringen ges tillåtelse att införa kommersiella regelsystem för tjänsteområden som är av allmänt intresse och som vi alla borde få ha demokratiskt inflytande över. Detta innebär en enorm maktförskjutning från medborgare till principaler. Dessa blir ansvarsbefriade eftersom de agerar i det offentliga rummet där de utövar absolut makt – om de kan förvissa sig om en majoritet – och där de inte behöver möta den konkurrens som naturligt finns i det kommersiella.

Kan oppositionen tystas, så som Orwell berättar i sin roman "1984", så kan envælde och totalitära tankegångar fira triumfer. Men envælde passar dåligt för att leda en verksamhet. Det går åt skogen. Någon måste sätta emot. Facket är den naturliga aktören. Åter till NPM.

Att en verksamhet bör baseras på ett datadrivet styrsystem är sedan länge självklart. Skillnaden mot dagens tillämpning av NPM är att de kvalitetssystem som tidigt arbetades fram av pionjärerna – exempelvis Edward Deming – var utformade så att det gjorde det möjligt för medarbetarna, det vill säga i både ledning och andra berörda befattningshavare, att *gemensamt* styra produktionsprocessen. Detta hade inte med demokrati att göra. Det var produktionstekniskt sunt

förnuft. Produktionen blev helt enkelt bättre och effektivare genom ett sådant arrangemang. Tidsstudiernas tid var förbi.

Det svåra var att fånga och formulera de data som skulle användas så att de lämpade sig för medarbetarstyrning och för gemensamma analyser. Det är på denna punkt som NPM gått fel. Dess produktionsdata är anpassade för en överordnad styrning som förförts av en totalitär tanke där principalen vet bäst. Detta kan vara lämpligt i en kommersiell värld där ägaren skyller sig själv om det går dåligt och medarbetarna lätt kan flytta till en annan verksamhet. Detta var sant när det bara handlade om muskelkraft. Nu är fungerar det annorlunda. Därför är det emellertid nu inte bara ägare som får problem om man misslyckas utan också medarbetare och vi medborgare.

Enväldestanken har förlett principalerna att tro att de på avstånd kan styra verksamheten och negligera den professionella kunnskap som medarbetare har. De data som ligger till grund för principalernas styrning bygger numera bara på statistiska analyser av orsak-verkan relationer utan något kvalitativt värde. De blir därmed godtyckliga och meningslösa för de professionella aktörer som vet hur det verkligen går till. Alla kända kvalitetsgurus har varnat för denna utveckling, men vi i Sverige har kollektivt ramlat i fällan.

Genom att använda sig enbart av statistiska data utan kontakt med den kunskap som behövs för att driva verksamheten missar principalerna den potential som ligger i samarbetet mellan aktörerna och som bygger på deras gemensamma kollektiva kunnande om den verksamhet de själva skapar.

Verksamheten blir regelstyrd och auktoritetstung. Därmed utarmas professionaliteten. Den ömsesidighet mellan principaler, ägare, ledning och medarbetare som under decennier präglat svenskt arbetsliv har suddats bort. Tack för att ni fackliga ordförande tog upp frågan. Men den är inte löst bara med det.

Vad kan du som medarbetare i just din position medverka till för att bryta den nuvarande tankefiguren? Vad är möjligt att göra nu?